

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Економічний факультет

Лекція 3.

Інструменти регулювання агропродовольчого ринку

Лектор – професор Діброва А.Д.

ЗМІСТ

1. Інструменти регулювання попиту
2. Інструменти регулювання пропозиції
3. Заходи організаційного, інфраструктурного та інформаційного характеру
4. Інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Цілі та механізми регулювання агропродовольчих ринків

В залежності від загального стану із самозабезпеченням основними продуктами харчування головні напрями державного регулювання внутрішнього виробництва можна класифікувати як заходи, що здійснюються в умовах:

- а) дефіциту виробництва;
- б) рівноваги;
- в) надлишку пропозиції

Перш за все, саме зростання рівня доходів сільських товаровиробників формують умови для підвищення їх зацікавленості у збільшенні виробництва сільськогосподарської продукції, що в свою чергу, приводить до поліпшення забезпечення країни продуктами харчування і підвищення їх доступності для широких верств населення. **В класичному підході досягнути зростання рівня доходів сільськогосподарських товаровиробників можна за допомогою підвищення попиту чи скороченні пропозиції на агропродовольство.**

Механізми регулювання умовно можна розділити на чотири групи:

- регулювання попиту;
- регулювання пропозиції;
- заходи організаційного, інфраструктурного та інформаційного характеру;
- зовнішньоекономічне регулювання

1. Інструменти регулювання попиту

1) стимулювання доходів населення - збільшення доходів населення шляхом зниження прибуткового податку, збільшення пенсій і зарплати працівникам бюджетної сфери, підвищенням мінімальної оплати праці та інших заходів;

2) управління попитом спецспоживачів та формування державних резервів - формування стратегічних запасів продовольства на випадок війни та інших надзвичайних подій

1. Інструменти регулювання попиту

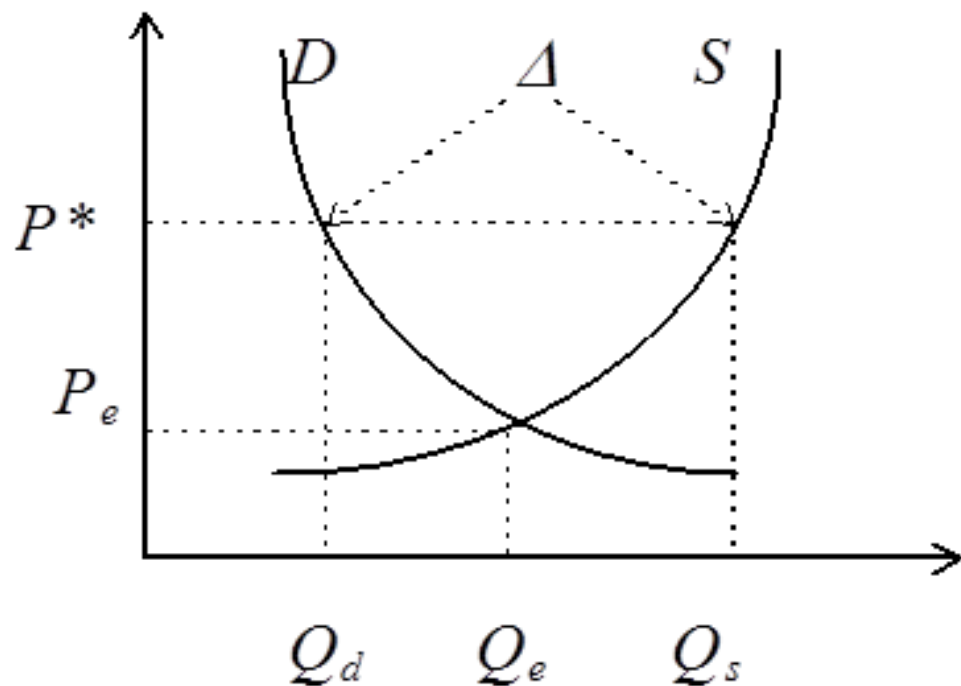
3) компенсація частини витрат на харчування населення;

4) фінансові інтервенції - це механізм згладжування сезонних коливань попиту на стратегічно важливих ринках. Фінансові інтервенції здійснюються у випадках, коли ринкові ціни знижуються до мінімального рівня, або у випадку коли товаровиробники через скорочення попиту чи надлишку пропозиції не спроможні реалізувати свою продукцію.

Фінансова інтервенція -

придбання сільськогосподарської продукції при падінні спотових цін на організованому аграрному ринку нижче мінімального рівня, яка здійснюється з метою досягнення рівня рівноваги, у тому числі шляхом придбання товарних деривативів.

Механізм дії фінансової інтервенції на аграрному ринку

Надлишок продукції $(Q_s - Q_d) = \Delta$
який держава повинна закупити
на ринку

Мінімальна інтервенційна ціна метричної одиниці окремого об'єкта державного цінового регулювання є ціновим індикатором, який:

- а) є підставою для прийняття рішення про здійснення фінансової інтервенції;
- б) використовується для планування доходів продавців такого об'єкта в Україні та з іншими цілями, визначеними Законом «Про державну підтримку сільського господарства України».

Мінімальна інтервенційна ціна

окремого об'єкта державного цінового регулювання встановлюється з урахуванням середньогалузових нормативних витрат з виробництва, мінімального рівня рентабельності не менше 10 відсотків, кон'юнктури на внутрішньому та зовнішньому ринках за методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України.

1. Інструменти регулювання попиту

5) регулювання цін:

- **Цільова ціна** - ціна, яка дає змогу не тільки покрити витрати, а й отримати запланований прибуток. Розраховується в такий спосіб:
Цільова ціна = Базові витрати + Надбавка
- **Гарантована ціна** - встановлюється в момент підписання контракту, не підлягає зміні протягом усього терміну його дії і не залежить від термінів і порядку постачання товарної партії.
- **Заставна ціна** - гарантована державою ціна продукції, яка відшкодовує середньогалузеві нормативні витрати та забезпечує мінімальний прибуток, достатній для відтворення виробництва.

1. Інструменти регулювання попиту

6) зняття бар'єрів між регіональними і локальними ринками - знімаючи регіональні і локальні бар'єри держава збільшує попит на продукцію і таким чином сприяє формування єдиного продовольчого ринку країни;

7) стимулювання вертикальної інтеграції. Організація інтеграційних об'єднань між підприємствами, що беруть участь у виробництві продуктів харчування від сільського господарства до торгівлі, гарантує кожному учасникові об'єднання гарантований попит на його продукцію. Формами інтеграційних об'єднань можуть бути: **холдинг, агропромислово-фінансові групи, асоціації.** Держава може стимулювати інтеграцію, формуючи надійну правову базу, а також використовуючи податкові і кредитні механізми.

8) інформаційне стимулювання попиту;

2. Інструменти регулювання пропозиції

Заходи стимулювання пропозиції:

1) Прямі цінові субсидії виробникам. Держава може здійснювати пряму підтримку сільськогосподарських товаровиробників за рахунок платежів за кожну одиницю виробленої продукції. В цьому випадку, субсидування виступає в якості стабілізуючого чинника для деяких галузей (племінне тваринництво), коректує провали ринкової економіки. Необхідність субсидування визначається низькою рентабельністю сільськогосподарського виробництва.

2. Механізм і наслідки впливу субсидування

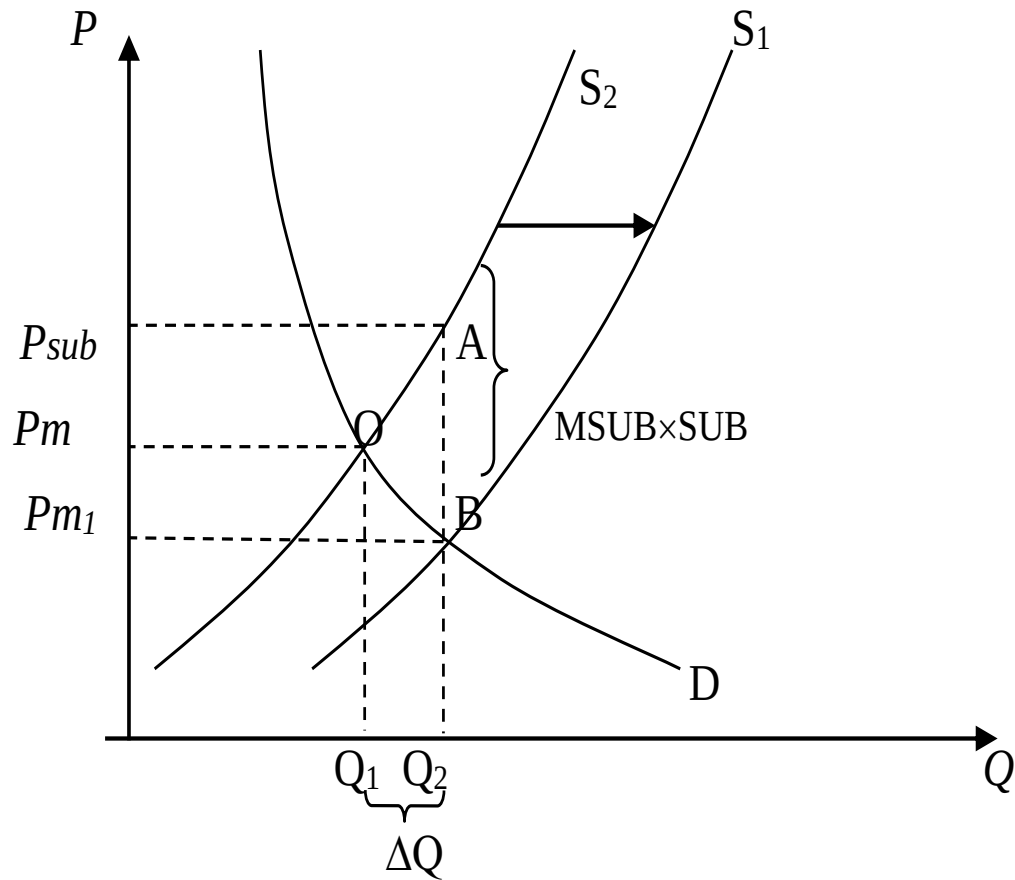

Рис. 1. Економічні наслідки від субсидування сільського господарства

Припустимо, що спочатку ринок знаходився в рівновазі в точці O : випуск складає Q_1 , а ціна рівноваги – P_m . Урядовими заходами вводиться підтримка в розмірі SUB . Підвищення ціни спонукає до виробництва P_{sub} , завдяки чому в точці A виробники збільшують випуск до Q_2 . При незмінній кривій попиту D на ринку утворюється надлишок сільськогосподарської продукції в розмірі ΔQ . З метою реалізації цього надлишку виробники змушені будуть знизити ціни до P_{m1} .

2. Інструменти регулювання пропозиції

- 2) заходи щодо зниження витрат в сільському господарстві через субсидування ресурсів для аграрного виробництва**
- 3) пільгове кредитування**
- 4) лізинг техніки**
- 5) програмне управління**

2. Інструменти регулювання пропозиції

6) Товарні інтервенції – заходи, симетричні до фінансових інтервенцій, і застосовуються для згладжування сезонного підвищення цін. Товарні інтервенції здійснюють, коли на ринку продукції виникає дефіцит, а також при підвищенні ринкових цін до максимального рівня.

Товарна інтервенція - продаж сільськогосподарської продукції при зростанні цін на організованому аграрному ринку понад максимальний рівень, що здійснюється з метою досягнення рівня рівноваги, у тому числі шляхом продажу товарних деривативів (Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»)

Максимальна інтервенційна ціна метричної одиниці окремого об'єкта державного цінового регулювання є ціновим індикатором, який:

- а) є підставою для прийняття рішення про здійснення товарної інтервенції;
- б) використовується для планування витрат споживачів такого об'єкта в Україні та з іншими цілями, визначеними Законом «Про державну підтримку сільського господарства України».

Максимальна інтервенційна ціна окремого об'єкта державного цінового регулювання визначається з урахуванням індексу споживчих цін, індексу цін виробників за відповідний період державного цінового регулювання та кон'юнктури внутрішнього і зовнішнього ринку за методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України (Постанова КМУ №159 від 11.02.2010р.).

2. Інструменти регулювання пропозиції

7). **Збутова кооперація** дозволяє консолідувати пропозицію щодо дрібних учасників ринку. Сприяючи розвиткові кооперації держава стимулює пропозицію на відповідних продовольчих ринках.

8) **Прямі платежі на підтримку доходів сільськогосподарських товаровиробників** (пов'язані зі скороченням угідь, поголів'я й, проведення екологічних та інституційних заходів). Специфічною особливістю такого економічного інструмента є те, що прямі виплати по підтримці доходів не пов'язані з обсягами виробництва. При цьому потрібно мати на увазі, що такі виплати не стимулюють виробництво, і в підсумку не приведуть до перевиробництва, як це відбувається при системі підтримки цін.

2. Інструменти регулювання пропозиції

Заходи обмеження:

9) **Виробничі квоти.** Квотування виробництва приводить до підвищення цін і доходів фермерів. В той же час споживачі програють від недоспоживання продукції та від підвищення цін. До недоліків квотування можна віднести стимулювання збереження неефективного виробництва і високу вартість програми для держави.

10) **Обмеження на використання землі.**

11) **Ліцензування учасників ринку** (збір інформації про стан ринку і як інструмент усунення несумлінних конкурентів). Відноситься до числа механізмів, що у принципі можуть сприяти зростанню корупції.

12) **Контроль за якістю продукції** (сертифікація продукції, дозволяють витиснути з ринку дешеву, проте небезпечну для здоров'я населення продукцію)

13) **Оподаткування виробництва продукції**

3. Заходи організаційного, інфраструктурного та інформаційного характеру

- 1). *Розвиток біржової торгівлі.* Держава може стимулювати розвиток біржової торгівлі, здійснюючи через біржі закупівлю продукції для спецспоживачів, держрезерву, а також використовуючи біржі для проведення товарних та фінансових інтервенцій.
- 2). *Розвиток торгівлі деривативними інструментами.* Торгівля ф'ючерсами, опціонами, свопами й іншими деривативами дозволяє учасникам продовольчих ринків хеджувати свої ризики й у відповідній мірі гарантувати свою прибутковість.
- 3). *Розвиток торгівлі складськими розписками.* Збереження товару означає заморожування засобів на тривалий термін. Для усунення наслідків цього явища застосовується система складських розписок, що гарантує наявність товару на зберіганні. Складські розписки можуть виступати заставою при залученні кредитних ресурсів.

3. Заходи організаційного, інфраструктурного та інформаційного характеру

4). **Регулювання транспортних тарифів** (пільгові транспортні тарифи).

5). **Ліцензування сховищ** у більшості випадках необхідно, оскільки сховища продуктів харчування повинні відповідати відповідним вимогам. Крім того, до випуску складських розписок, що переуступаються, і до закупівель продуктів для державних потреб доцільно допускати тільки ліцензовані сховища.

6). **Інформаційне забезпечення агропродовольчих ринків** – найважливіший механізм ринкового регулювання.

4. Інструменти зовнішньоекономічного регулювання

Методи		Інструменти	Регулює	
Тарифні		➤ мито; ➤ тарифна квота		імпорт імпорт
Нетарифні:	Кількісні обмеження	➤ квотування ➤ ліцензування	експорт експорт	імпорт імпорт
	Приховані	➤ державні закупівлі; ➤ вимоги до вмісту місцевих компонентів; ➤ технічні бар'єри ➤ податки і збори		імпорт Імпорт імпорт імпорт
	фінансові	➤ субсидії ➤ Кредитування і страхування ➤ демпінг	експорт експорт експорт	

До тарифних методів належить - митно-тарифне регулювання.

Нетарифні методи — передбачають встановлення кількісних обмежень та технічних бар'єрів.

Мито - це податок, який держава накладає на товар, якщо він перетинає державний кордон або кордон митної зони.

Мито виконує захисну та фіскальну функцію.

Тарифна квота - будь-яка попередньо встановлена вартість чи кількість, визначена для імпортування чи експортування даних товарів під час визначеного періоду зі зниженням загального мита, та поза яким будь-яка додаткова кількість цих товарів може бути імпортована чи експортована при сплаті ввізного або вивізного мита.

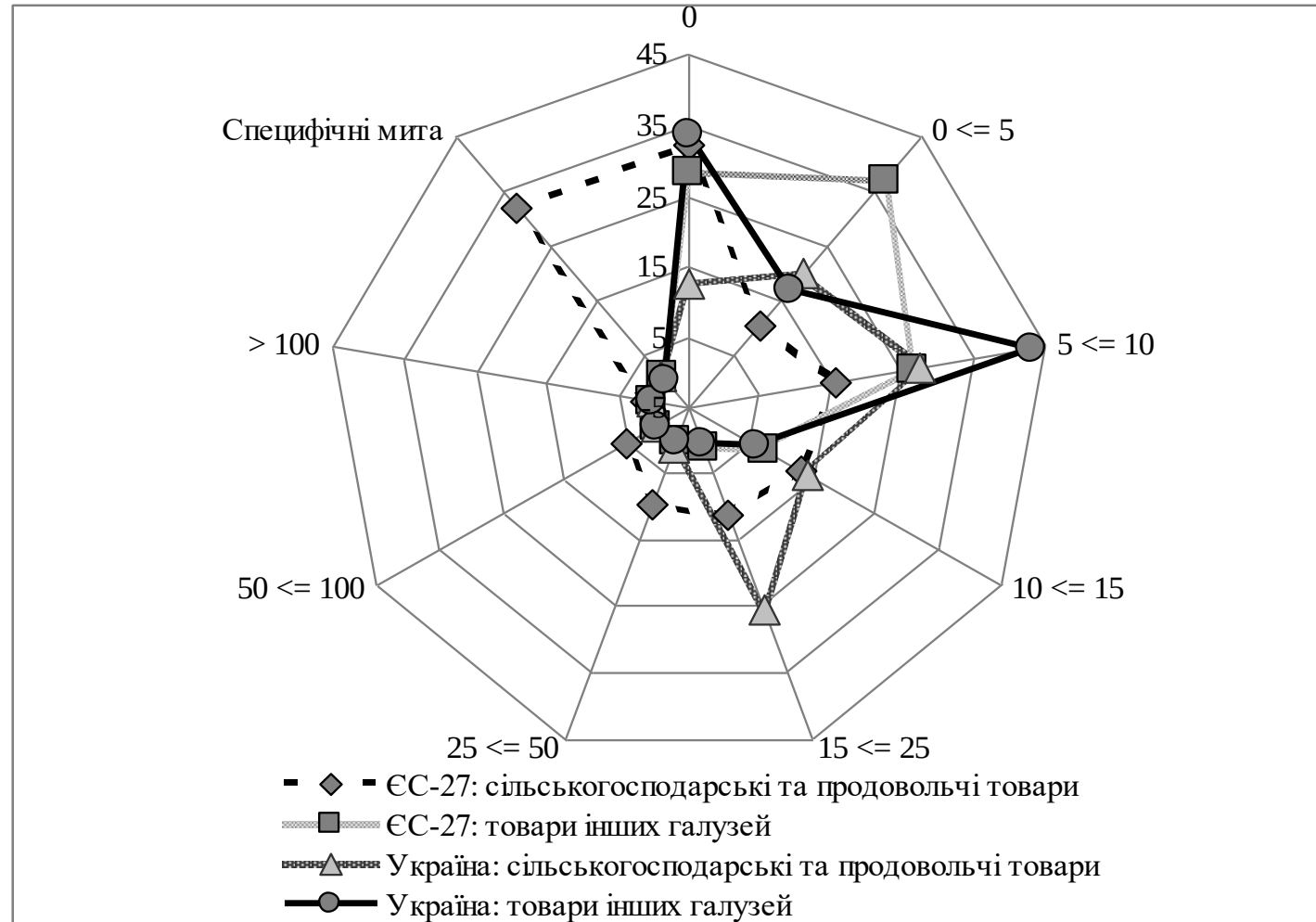
Класифікація мита

За напрямом товарних потоків	Вивізне (експортне)	Ввізне (імпортне)	Транзитне
За способом стягнення	Адвалерне	Специфічне	Комбіноване
За характером стягнення	Сезонне	Антидемпінг ове	Компенсацій не
За типом ставок	Постійне	Змінне	-

Митні тарифи України та ЄС-27 в розрізі товарних груп, 2013 р.

Товар	Середня ставка мита, %		Максимальний тариф, %	
	Україна	ЄС-27	Україна	ЄС-27
Продукти тваринного походження	13,0	23,4	20	134
Молочні продукти	10,0	54,7	10	605
Фрукти, овочі, рослини	13,1	10,2	20	156
Кава, чай	5,8	6,2	20	21
Зернові, продукти переробки	12,7	22,2	20	61
Олійні культури, жири, олії	10,7	5,6	30	87
Цукор і кондитерські вироби	17,5	31,0	50	133
Напої та тютюнові	7,9	21,3	64	165
Бавовна	1,4	0,0	5	0
Інші агропродовольчі товари	7,6	4,1	20	103
Риба та рибні продукти	3,7	10,9	20	26

Розподіл зв'язаних митних ставок за розміром в Україні та ЄС-27

ЄС-27 має значно більш високу частку тарифів у безмитній лінії та лінії специфічних мит, а Україна має більшу частку в тарифних лініях «0% <= 5%», «10% <= 15%» і «15% <= 25%»

Кількісні обмеження:

це засіб нетарифного регулювання торговельного обороту, який полягає у визначенні переліків та граничних обсягів товарів, дозволених до експорту або імпорту протягом певного періоду.

До технічних бар'єрів відносять:

- національні стандарти та вимоги;
- системи сертифікації продукції;
- санітарні, фітосанітарні, ветеринарні норми і вимоги;
- вимоги екологічного характеру;
- специфічні вимоги до упаковки та маркування товарів;

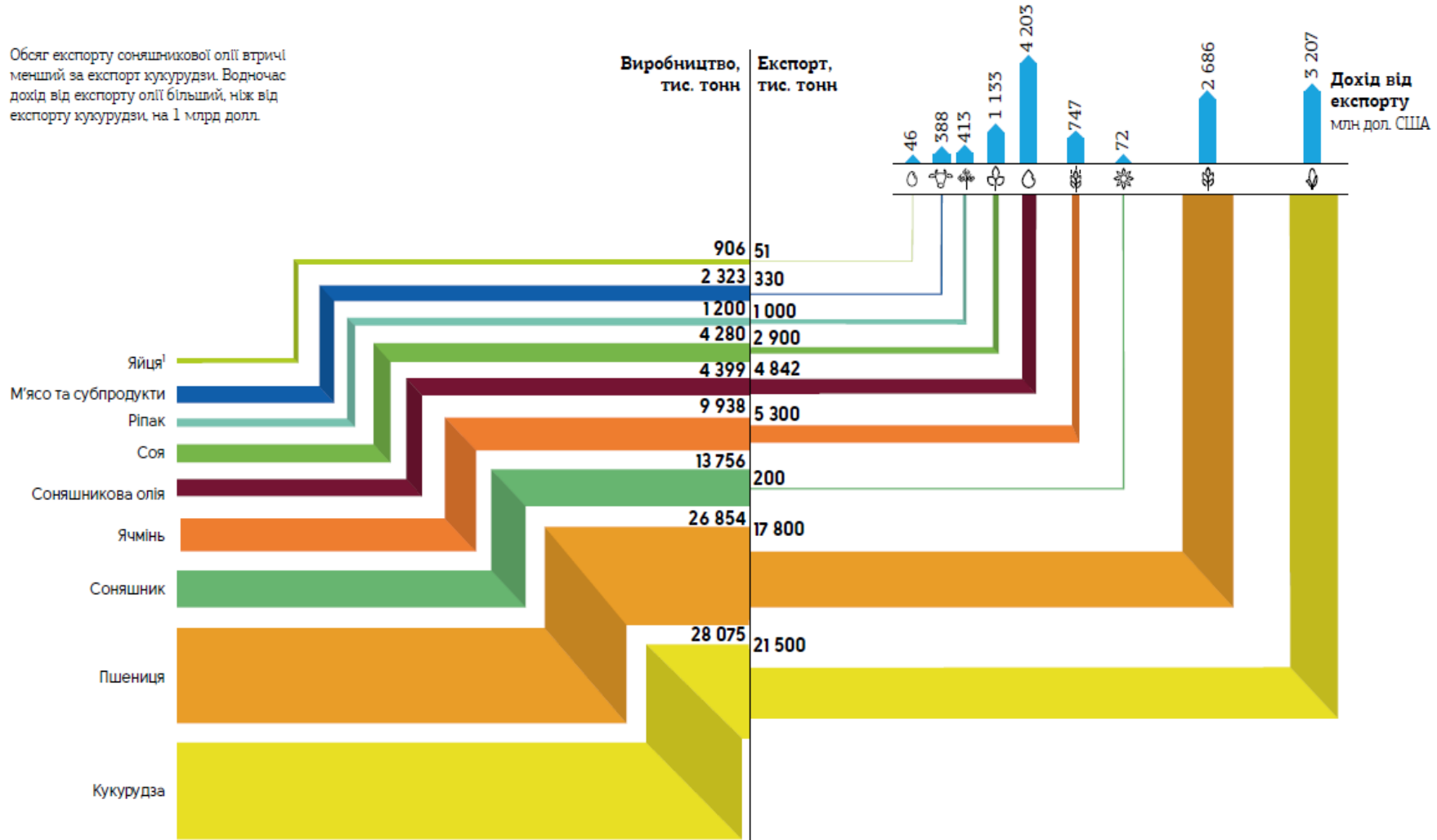
Технічні бар'єри -

застосовуються з метою захисту життя та здоров'я населення.

Яка частка с.-г. продукції експортується і які доходи це приносить, млн. дол. США

Обсяг експорту соняшникової олії втричі менший за експорт кукурудзи. Водночас дохід від експорту олії більший, ніж від експорту кукурудзи, на 1 млрд долл.

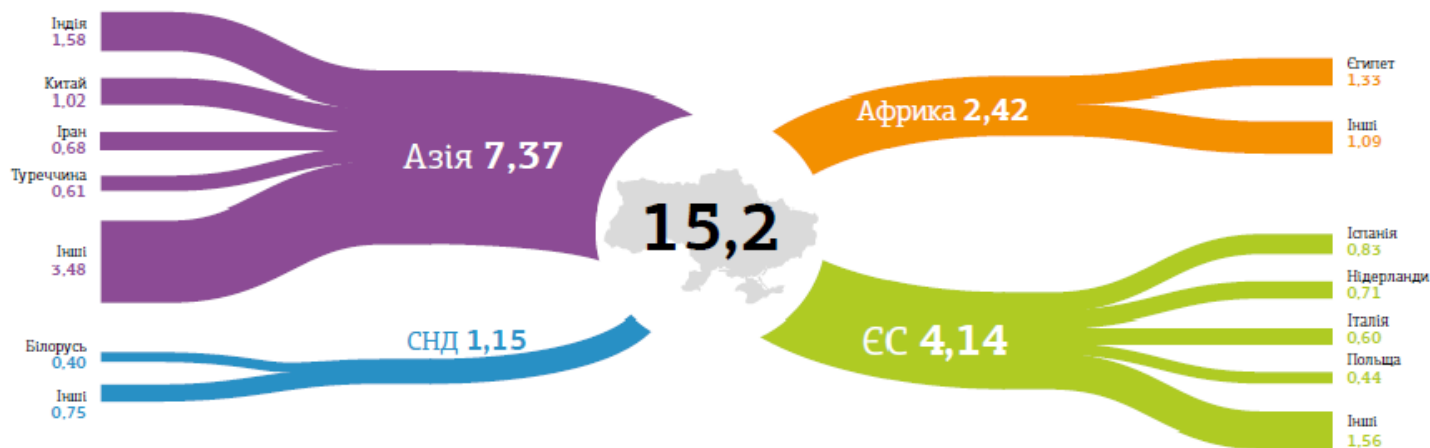

Зовнішня торгівля с.-г. продукцією у розрізі регіонів, млн. дол. США

Зовнішня торгівля у розрізі регіонів України, \$ млн

Основні імпортери української с/г продукції, \$ млрд

У 2016 році український експорт сільськогосподарської продукції до країн Азії збільшився на 11% у порівнянні з 2015 роком.

Індія, Єгипет та Китай — лідери серед країн-імпортерів української агропродукції.